

УДК 371.134

О.Б. Шломенко

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розкрито суть поняття професійно-комунікативної компетентності фахівців економічного профілю. Визначено, що структура цієї компетентності містить такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційний та особистісний. Схарактеризовано зміст кожного із зазначених компонентів.

Ключові слова: професійно-комунікативна компетентність, майбутній економіст, структурні компоненти, вищий навчальний заклад.

В статье раскрыта сущность профессионально-коммуникативной компетентности специалистов экономического профиля. Определено, что структура этой компетентности включает такие компоненты: мотивационный, когнитивный, операционный и личностный. Охарактеризовано содержание каждого из выделенных компонентов.

Ключевые слова: профессионально-коммуникативная компетентность, будущий экономист, структурные компоненты, высшее учебное заведение.

The publication zooms in on the notion of professionally communicative competence of economic experts. It is defined that the structure of this competence includes such components as: motivational, cognitive, operational and personal. The content of each component is characterized.

Key words: professionally communicative competence, a future economist, structural components, a higher educational institution.

Постановка проблеми. Інтенсивне реформування вітчизняної економіки, яка є системоутворюючим компонентом сучасного суспільства, висуває нові вимоги до підготовки фахівців цієї галузі. Одним із основних завдань вищої професійної освіти є підготовка висококваліфікованих економістів, які є професіоналами у своїй справі, прагнуть до постійного фахового самовдосконалення та вміють забезпечувати ефективне спілкування з діловими партнерами.

У сучасних наукових працях здатність фахівця здійснювати ефективну комунікацію з іншими людьми та приймати на основі врахування її результатів компетентні рішення відображається в понятті «комунікативно-професійна компетентність». Це зумовлює необхідність вирішення проблеми формування цієї компетентності у майбутніх економістів в освітньому процесі вищих навчальних закладів.

Аналіз актуальних досліджень. У науковій літературі висвітлено різні аспекти означеної проблеми: теоретико-методологічні основи впровадження компетентнісного підходу в освітній процес навчальних закладів різного типу (А. Андреев, В. Болотов, В. Булгакова, І. Зимня та ін.), співвідношення між поняттями компетентності й компетенції (Н. Бібік, С. Бондар, І. Сергеев, В. Краєвський, І. Родигіна, А. Хуторський), роль комунікації в різних сферах життєдіяльності сучасної людини (Г. Єлізарова, М. Каган, В. Крисько, А. Петровський), суть і роль значення професійно-комунікативної компетентності (Г. Бирюкова, Л. Знікіна, І. Новгородцева, Т. Тихонова) тощо.

Однак неоднозначність думок науковців щодо суті професійно-комунікативної компетентності та її структури, відсутність окремого наукового дослідження, присвяченого формуванню цієї компетентності у фахівців економічного профілю, дозволили дійти висновку про актуальність зазначеної проблеми.

Мета статті – визначити структуру професійно-комунікативної компетентності фахівця економічного профілю та схарактеризувати зміст її структурних компонентів.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що на основі врахування різних думок науковців (Г. Бирюкова, Л. Знікіна, І. Новгородцева, Т. Тихонова та ін.) у контексті дослідження поняття «професійно-комунікативна компетентність» трактується як інтегральна властивість особистості, котра дозволяє здійснювати професійне спілкування та сприяє її особистісно професійній самореалізації у професійно-комунікативній діяльності. Конкретизуючи це визначення для фахової діяльності працівників економічної галузі, зазначимо, що професійно-комунікативна компетентність майбутнього економіста – це інтегральна властивість людини, яка містить комплекс комунікативних знань, навичок, умінь, якостей, що дозволяють їй здійснювати своєчасні й адекватні комунікативні дії в різних ситуаціях професійної взаємодії в галузі економіки, забезпечувати постійне самовдосконалення й самоосвіту в професійно-комунікативній сфері.

Під час визначення структури професійно-комунікативної компетентності майбутнього економіста нами враховувалося, що вона знаходиться на перетині професійної й комунікативної компетентностей. Тому ми скористалися ідеями дослідників щодо визначення структури професійної, комунікативної й професійно-комунікативної компетентностей як цілісних систем. Зокрема,

аналіз наукової літератури свідчить, що науковцями висловлюються різні думки щодо цього питання.

Так, зокрема, Є. Огарев виділяє у структурі професійної компетентності п'ять компонентів: 1) усвідомлення фахівцем суті поставлених завдань, що потребують вирішення, опанування накопиченого досвіду для його використання в певній галузі діяльності; 2) наявність знань про передові розробки в галузі професійної діяльності та оволодіння ними у найкоротший термін; 3) обирання засобів діяльності, які відповідають ситуації; 4) відповідальність за результати своїх рішень і дій; 5) аналіз і корекція своєї професійної діяльності в процесі досягнення поставленої мети [6].

А. Маркова вважає, що професійна компетентність є інтегральним поєднанням таких утворень: 1) спеціальної компетентності, що забезпечує здійснення професійної діяльності на високому рівні, проектування власного професійного розвитку; 2) соціальної компетентності, яка передбачає наявність умінь працювати в команді, навичок комунікації, усвідомлення відповідальності за свою діяльність; 3) особистісної компетентності, що виявляється через здатність до самовираження, саморегуляції й саморозвитку, протистояння професійній деформації особистості; 4) індивідуальної компетентності, наявність якої свідчить про оволодіння фахівцем прийомами самореалізації та професійного самовдосконалення. Крім того, поєднуючи професійну компетентність фахівця з його комунікативними вміннями, дослідниця звертає увагу на важливість оволодіння фахівцем такими знаннями і вміннями: 1) термінологією, що використовується у професійній галузі; 2) вміннями виступати на професійні теми; 3) вміннями організовувати комунікаційні процеси професійного характеру та подальшого керування ними; 4) здатністю спілкуватися з людьми, далекими від професійної спеціальності фахівця, з ділових питань [4].

Ураховуючи різні думки науковців щодо структури професійної компетентності фахівців саме економічної спеціальності, Г. Копил визначив у ній такі компоненти:

– мотиваційно-ціннісний компонент (наявність інтересу до постійного поглиблення знань із фахових дисциплін; усвідомлення значущості пов'язаних з економічною діяльністю компетенцій для розвитку професійної компетентності в галузі економіки; потреба у вдосконаленні своїх професійних знань, умінь та навичок і виведенні їх на рівень конкурентоспроможності; об'єктивність та самокритичність під час оцінювання власного рівня професійної компетентності);

– інформаційно-перцептивний компонент (сприйняття й аналіз інформації, що має значущість для сфери професійної діяльності; спроможність виділення й адекватний аналіз професійно важливих аспектів, що виявляються у вербальній та невербальній комунікації; здатність до установаження комунікативного контакту, запозичення кращих зразків культури спілкування);

– операційно-дієвий компонент (використання набутих професійних навичок у професійній діяльності з максимальною користю; уміння спілкуватися зі співрозмовником «його мовою» та досягати на цій основі поставленої мети; критично ставитися до своєї комунікативної поведінки відповідно до ситуації спілкування; налагоджувати довірливий контакт зі співрозмовником, створювати необхідну атмосферу під час спілкування; враховувати можливі конфліктні ситуації) [3].

Значна увага під час проведення дослідження приділялася також аналізу наукових праць, у яких визначено структуру комунікативної компетентності. Зокрема, Л. Невірко зазначає, що в документі «Сучасні мови: вивчення, навчання, оцінка. Загальноєвропейська компетенція», який було схвалено в 1997 р. Радою Європи, в комунікативній компетентності було виокремлено лінгвістичний, соціолінгвістичний та прагматичний компоненти [5].

А. Богуш і Н. Шиліна висловлюють думку про доцільність представлення структури комунікативної компетентності у вигляді комплексу мовних і немовних компонентів, які забезпечують здатність особистості адекватно й доречно користуватися мовними засобами в конкретних ситуаціях, орієнтуватися в ситуації спілкування, виявляти активність і комунікабельність, а також уміння самостійно вирішувати мовленнєві завдання [1]. Д. Голдевська у своїй праці визначає модель комунікативної компетентності, що містить такі складники: 1) соціально-комунікативний (наявність комунікаційних умінь і навичок); 2) особистісно-емоційний (рефлексія, креативність); 3) діяльнісний (вияв комунікаційної компетентності як чинник впливу на оточуючих) [2].

Висновки і перспективи подальших досліджень. З урахуванням вищезазначених ідей, а також основних вимог до фахової підготовленості майбутніх економістів, зокрема й до рівня їх професійно-комунікативної компетентності, які визначені в державних нормативних документах у галузі вищої освіти, ми дійшли загального висновку про те, що сформованість професійно-комунікативної компетентності є важливим складником їх підготовленості до майбут-

ньою фахової діяльності. У свою чергу, ця професійно-комунікативна компетентність являє собою системне поєднання чотирьох основних компонентів.

Так, перший із них – мотиваційний компонент. Він забезпечує розуміння студентами ролі ефективного спілкування як запоруки успішної професійної діяльності в економічній галузі та професійно особистісної самореалізації, усвідомлення необхідності постійного оновлення знань про здійснення комунікації, комунікативних умінь, навичок, здібностей, наявність потреби в постійному вдосконаленні професійно-комунікативної компетентності та відповідних мотивів для реалізації цього процесу на практиці.

Другим є когнітивний компонент. Цей компонент передбачає засвоєння майбутніми економістами знань про вимоги до професійного спілкування, особливості його здійснення в економічній сфері, шляхи реалізації ефективної комунікації в професійній діяльності, норми етикету, особливості взаємодії з представниками різних національних культур, способи запобігання й вирішення конфліктних ситуацій, знання фахових термінів та правила їх використання у власній промові тощо.

Третій – операційний компонент. Він виявляється у сформованості у студентів умінь налагоджувати комунікативні контакти з різними партнерами, вести з ними ділові бесіди й переговори, вміння здійснювати аналіз психологічних особливостей співрозмовника, контролювати власні емоційні стани, розбудовувати спільну взаємодію на основі врахування культурних і національних особливостей співрозмовника, вміння досягати мети процесу спілкування, за необхідності вносячи певні корективи в атмосферу комунікаційного процесу тощо.

Четвертим є особистісний компонент. Даний компонент засвідчує сформованість у студентів необхідних для успішної професійної комунікації особистісних якостей: організованості, активності, інтелектуальної мобільності, комунікабельності, емоційної стійкості, толерантності тощо.

У подальшому дослідженні планується визначити й обґрунтувати педагогічні умови, які забезпечують ефективне формування професійно-комунікативної компетентності у фахівців економічного профілю у ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Богуш А.М.* Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі / *А.М. Богуш, Н.Є. Шиліна.* – Одеса: ПНЦ АПН України, 2003. – 335 с.

2. *Голдевська Д.М.* Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Д.М. Голдевська. – К., 2007. – 21 с.
3. *Копил Г.О.* Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у процесі вивчення іноземних мов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Г.О. Копил. – Житомир, 2007. – 20 с.
4. *Маркова А.К.* Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М.: Наука, 1996. – 285 с.
5. *Невирко Л.И.* Формирование коммуникативной компетенции в рамках новой модели подготовки учителей английского языка / Л.И. Невирко // Педагогика развития: становление компетентности и результаты образования в различных подходах. – Красноярск: Изд-во КрГУ, 2003. – С. 51 – 58.
6. *Огарев Е.И.* Компетентность образования: социальный аспект / Е.И. Огарев. – Спб., 1995. – 101 с.